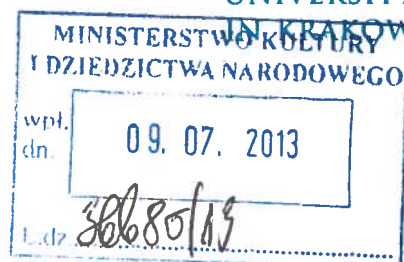

Kraków, 4 lipca 2013 r.

JAGIELLONIAN
UNIVERSITY

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Departament Własności Intelektualnej i Mediów
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17
00-071 Warszawa

Odpowiadając na pytanie dotyczące pożądaných zmian regulacji prawnych w zakresie dozwolonego użytku publicznego oraz zasad, na jakich instytucje kultury, instytucje edukacyjne i oświatowe udostępniają utwory znajdujące się w domenie publicznej należy zauważyć, że propozycje takie mogłyby z jednej strony obejmować zmiany przepisów z zakresu własności intelektualnej, z drugiej jednak strony część z nich mogłaby zostać zrealizowana bez konieczności zmian legislacyjnych. Zwracamy uwagę, że zmiany prawa w omawianym zakresie są kwestią niezwykle delikatną, m.in. dlatego, że prawo UE określa w sposób wyczerpujący zestaw dopuszczalnych przypadków dozwolonego użytku, w tym dozwolonego użytku publicznego, a zatem ustawodawca krajowy ma w tej dziedzinie bardzo ograniczone możliwości działania.

Jak się wydaje, celem jaki przyświeca konsultacji jest zastanowienie się nad rozwiązaniami, które poszerzyłyby możliwości korzystania z utworów w zakresie dozwolonego użytku publicznego, a także ułatwiły dostęp do utworów, które nie są już chronione prawami własności intelektualnej. Biorąc pod uwagę wskazane w zapytaniu kategorie podmiotów, które miałyby korzystać z utworów (instytucje kultury z jednej strony, instytucje naukowe i edukacyjne z drugiej), wydaje się zasadne wskazanie, iż najprawdopodobniej ocena możliwych rozwiązań będzie wyglądać w odniesieniu do tych kategorii nieco inaczej. Dobra kultura, zwłaszcza jeszcze pozostające pod ochroną, są udostępniane w sposób komercyjny, obecnie najczęściej w sferze działalności prywatnej. W dziedzinie nauki i edukacji udział podmiotów publicznych jest wciąż, przynajmniej w Polsce, przeważający. Poniżej skupimy się na problemie utworów naukowych, wydaje się bowiem, że spektrum możliwości jest tu nieco szersze.

W literaturze podaje się m.in. następujące pomysły poszerzenia dostępu do utworów naukowych:

- Wprowadzenie nowego wyjątku z zakresu dozwolonego użytku, obejmującego np. prawo do wykorzystania utworów naukowych na platformach repozytoryjnych.
- Wprowadzenie licencji przymusowej o tym samym celu.
- Zmiany w prawie umów autorskich, wyłączające możliwość przeniesienia na wydawców praw autorskich do udostępniania

Faculty of Law
and Administration

Chair
of Intellectual
Property Law

former
Intellectual Property
Law Institute

Józefa 19
31-056 Kraków, Poland
phone +48 12 427 59 41
+48 12 427 59 42
fax +48 12 427 59 63
kpwi@uj.edu.pl
www.ipwi.uj.edu.pl

publikacji online i/lub pozostawiające autorowi prawo do równoległego rozpowszechnienia utworu (pod pewnymi warunkami).

- Wprowadzenie (czasowo ograniczonego) obowiązku zaoferowania jednostce naukowej publikacji w celu jej rozpowszechnienia online, w przypadku, gdy powstała ona w związku z działalnością naukową/dydaktyczną w tej jednostce.

Rozwiązanie pierwsze wydaje się wykluczone: ustawodawca polski nie ma swobody we wprowadzaniu nowych (w tym zaprojektowanych na potrzeby rozwoju nauki) wyjątków lub ograniczeń praw autorskich. Na płaszczyźnie prawnomiędzynarodowej zasadniczą przeszkodą jest tzw. trójstopniowy test, wyrażony w najważniejszych umowach międzynarodowych z zakresu własności intelektualnej, tj. w Konwencji Berneńskiej oraz w Porozumieniu TRIPS. Przesłanki trójstopniowego testu zasadniczo wykluczają wprowadzenie prostego, szeroko zakrojonego rozwiązania w zakresie dozwolonego użytku publicznego, zwłaszcza obejmującego użytek online. Umieszczenie publikacji w internecie istotnie narusza ekonomiczne interesy uprawnionego i może wręcz wykluczać normalną ekonomiczną eksploatację dzieła.

Zgodnie z dyrektywą 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym lista wyjątków i ograniczeń prawa autorskiego jest zamknięta.

Konstrukcja licencji przymusowej budzi wątpliwości, m.in. dlatego, że jej praktyczne zastosowanie w dziedzinie własności intelektualnej nigdy nie było szerokie. Licencja taka wymagałaby także wynagrodzenia, z reguły ustalanego wg warunków rynkowych, co dla polskich instytucji byłoby znaczącym obciążeniem. Dodać można, że rozwiązanie to jest rozważane w literaturze rozważane w postaci objętej pewnymi ograniczeniami, w tym okresem karencji (licencja post-print), co wynika z konieczności uwzględniania trójstopniowego testu.

Rozwiązanie z zakresu prawa umów autorskich mogłoby polegać na wprowadzeniu bezwzględnie obowiązującego przepisu, zgodnie z którym wykluczone byłoby przeniesienie praw autorskich do publikacji naukowej w części dotyczącej publikacji online lub na pozostawieniu przy autorze prawa do publikacji mimo przeniesienia praw, w tym drugim przypadku pod określonymi warunkami. Rozwiązania takie wydają się przynajmniej możliwe do rozważenia już w obowiązującym środowisku prawnych (tj. prawie UE i umowom międzynarodowym), jakkolwiek nie można powiedzieć, by nie wywoływały one żadnych kontrowersji (ograniczają one bowiem kompetencje autora i zmniejszają ekonomiczną wartość jego praw autorskich). Tego rodzaju rozwiązanie musiałoby być ograniczone do publikacji naukowych powstałych ze środków publicznych, tylko wtedy mogłoby bowiem spełnić warunek zgodności z elementami trójstopniowego testu.

Bardzo kontrowersyjne byłoby także wprowadzenie obowiązku dla naukowców udostępniania utworów do umieszczenia w repozytoriach. Regulacja przewidująca taki obowiązek byłaby równoznaczna z czasowym zawieszeniem prawa autorskiego.

Istotne znaczenie dla poszerzenia dostępu do utworów mogłyby mieć zmiany prawne, które charakteryzowałyby się wyraźnie „przejściowym” charakterem i dotyczyłyby zdarzeń z przeszłości. Chodzi tu o problem praw autorskich pozwalających na rozpowszechnienie online, które nabywane były w czasach, gdy takie pole eksploatacji nie istniało. Przykładem rozwiązania (przynajmniej częściowego) tego problemu jest § 137 I niemieckiej ustawy o prawie autorskim (UrhG)¹. Przewiduje on, że jeśli w umowie zawartej między 1 stycznia 1966 r. i 1 stycznia 2008 r. przekazane zostały prawa na wszystkich istotnych polach eksploatacji bez ograniczeń czasowych lub terytorialnych, prawa na polach w czasie zawarcia umowy nieznanymi są uznawane za również objęte umową, chyba że uprawniony się temu w określonym w przepisie terminie sprzeciwi. Uprawnionemu przysługuje też prawo do stosowanego wynagrodzenia.²

Z powyższego wynika, że najbardziej realnym polem zmian wydaje się być przejrzenie obowiązujących regulacji z punktu widzenia ich poprawności legislacyjnej oraz zwiększenia pewności prawa. Zdecydowana większość dalej idących rozwiązań mogłaby zostać uznana za niedopuszczalne z uwagi na zobowiązania międzynarodowe RP oraz prawo UE.

Dla tak rozumianych zmian miesięczny termin udzielenia odpowiedzi jest jednak zdecydowanie za krótki i uniemożliwia przedstawienie poważnych i dopracowanych propozycji.

Prof. dr hab. Ryszard Markiewicz

¹ Hat der Urheber zwischen dem 1. Januar 1966 und dem 1. Januar 2008 einem anderen alle wesentlichen Nutzungsrechte ausschließlich sowie räumlich und zeitlich unbegrenzt eingeräumt, gelten die zum Zeitpunkt des Vertragsschlusses unbekannten Nutzungsrechte als dem anderen ebenfalls eingeräumt, sofern der Urheber nicht dem anderen gegenüber der Nutzung widerspricht. Der Widerspruch kann für Nutzungsarten, die am 1. Januar 2008 bereits bekannt sind, nur innerhalb eines Jahres erfolgen. Im Übrigen erlischt das Widerspruchsrecht nach Ablauf von drei Monaten, nachdem der andere die Mitteilung über die beabsichtigte Aufnahme der neuen Art der Werknutzung an den Urheber unter der ihm zuletzt bekannten Anschrift abgesendet hat. Die Sätze 1 bis 3 gelten nicht für zwischenzeitlich bekannt gewordene Nutzungsrechte, die der Urheber bereits einem Dritten eingeräumt hat.

² § 137 I ust. 5 UrhG.